

Κρητικός 1645-1669 Πόλεμος

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΠΤΥΧΕΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

1-3 Νοεμβρίου 2019

Β Ι Κ Ε Λ Α Ι Α
Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Η
Β Ι Β Λ Ι Ο Θ Η Κ Η
Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Ο Υ

ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ, 1645-1669: ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΠΤΥΧΕΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

1-3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου
Αίθουσα Εκδηλώσεων Μεγάρου “Αχτάρικα”

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Κρήτης κ.κ. Ειρηναίος
Σταύρος Αρναουτάκης, Περιφερειάρχης Κρήτης
Βασίλης Λαμπρινός, Δήμαρχος Ηρακλείου
Αριστέα Πλεύρη, Αναπληρώτρια Δημάρχου, Αντιδήμαρχος Πολιτισμού Δήμου Ηρακλείου
Χρύσα Μαλτέζου, Ακαδημαϊκός
Θεοχάρης Δετοράκης, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης
Γρηγόρης Σηφάκης, Ομότιμος Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γιάννης Μαυρομάτης, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Αναστασία Παπαδία-Λάλα, Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας ΕΚΠΑ
Ηλίας Κολοβός, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας Πανεπιστημίου Κρήτης
Μαρίνος Σαρηγιάννης, Ερευνητής Α', Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, ΙΓΕ
Ειρήνη Παπαδάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημήτρης Σάββας, Προϊστάμενος Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Γιάννης Μαυρομάτης, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ειρήνη Παπαδάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου
Ειρήνη Λυδάκη, Διδάκτωρ Φιλολογίας
Στεφάνια Τερζάκη, Γραμματέας Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Γιάννης Αλεξανδράκης, Υπεύθυνος Οπτικοακουστικού Τμήματος Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Χρυσούλα Μελεσσανάκη, Υπεύθυνη Λογιστηρίου Δήμου Ηρακλείου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗ ΚΡΗΤΗΣ

Μια σπουδαία περίοδο της Ιστορίας της Κρήτης αποτελεί ο Κρητικός Πόλεμος. Πρόκειται για έναν πόλεμο που έλαβε και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, αφού η σύγκρουση της εποχής μετατράπηκε σε διαμάχη μεταξύ πολιτισμών. Η Κρήτη από το 1645 έως το 1669 βρέθηκε στο επίκεντρο του ιστορικού χρόνου. Αυτή την κρίσιμη και ιστορικά ενδιαφέρουσα περίοδο αναδεικνύει, με καθοριστικό τρόπο, το συνέδριο για τον Κρητικό Πόλεμο που διοργανώνεται στο Ηράκλειο, με τη συμμετοχή σπουδαιών επιστημόνων.

Ως Περιφέρεια Κρήτης συγχαίρουμε ιδιαίτερα τα μέλη της Τιμητικής, της Οργανωτικής και Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου καθώς επίσης και όλους τους διακεκριμένους εισηγητές.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΡΝΑΟΥΤΑΚΗΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Η μακραίωνη παρουσία των Ενετών (1211-1669) στο «Βασίλειο της Κρήτης» (Regno di Candia) συμπλήρωνε έναν ιστορικό κύκλο, σκληρής κυριαρχίας, συγκρούσεων με τον ντόπιο πληθυσμό, επιβολής νέας διοικητικής και οικονομικής οργάνωσης, αλλά και συμπόρευσης των δύο λαών και μεγάλης πολιτιστικής ανόδου, όταν η Οθωμανική αυτοκρατορία στράφηκε εναντίον της Γαλληνοτάτης Δημοκρατίας του Αδρια, επιδιώκοντας την κατάκτηση της Μεγαλονήσου. Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669) αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πτυχές της Ευρωπαϊκής Ιστορίας κατά τον 17ο αιώνα.

Η πολιορκία του τόπου μας κράτησε σχεδόν εικοσιπέντε χρόνια. Ο επικεφαλής των χριστιανικών στρατευμάτων, κατά την τελευταία περίοδο των μαχών, ο αρχιστράτηγος Φραγκίσκος Μοροζίνι, αναγκάστηκε να υπογράψει συνθήκη παράδοσης του Χάνδακα, τον Σεπτέμβριο του 1669, με όρους που αποδείχθηκαν, εν συνεχεία, ιστορικά ευνοϊκοί (διάσωση των αρχείων της Ενετοκρητικής περιόδου, νέα πορεία για πολλούς Κρητικούς λογίους στον Δυτικό κόσμο).

Με την τουρκική κατάκτηση άλλαξαν όλα: ο πολιτισμός, η οικονομία, η παιδεία, ο αστικός βίος. Η περιλάμπρη περίοδος της Κρητικής Αναγέννησης, με την απροσμέτρητη άνθηση των Τεχνών και των Γραμμάτων – μια εποχή μεγάλης ακμής όλων των τομέων της ζωής στην κρητική κοινωνία, με έξοχα επιτεύγματα στην αρχιτεκτονική των πόλεων, με συγκροτημένες εμπορικές δραστηριότητες, ποιοτική καθημερινότητα, και βέβαια ξεχωριστό μορφωτικό επίπεδο στον αστικό πληθυσμό της – ήταν πια παρελθόν.

Με τη συμπλήρωση 350 χρόνων από την παράδοση του Χάνδακα, ο Δήμος Ηρακλείου και η Βικελαία Βιβλιοθήκη διοργανώνουν Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, καθώς και Έκθεση με αρχαιακό υλικό και άλλα τεκμήρια για τον Κρητικό Πόλεμο. Στο πλαίσιο του Συνεδρίου, καταξιωμένοι επιστήμονες που έχουν μελετήσει ενδελεχώς την κρίσιμη εκείνη ιστορική περίοδο θα αποτιμήσουν τα γεγονότα και θα φωτίσουν όψεις αδιερεύνητες έως σήμερα.

Ευχαριστούμε θερμά όλους εκείνους που συνέβαλαν στην πραγμάτωση του Συνεδρίου και της Εκθέσεως.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ

ПРОГРАММА

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 1 Νοε. 2019

18.00 **Εγγραφές συνέδρων**

18.30 Χαιρετισμοί από τον Περιφερειάρχη Κρήτης κ. Σταύρο Αρναουτάκη και τον Δήμαρχο Ηρακλείου κ. Βασίλη Λαμπρινό

19.00 - 20.30 **Πρώτη Συνεδρία**

Προεδρείο: Χρύσα Μαλτέζου, Αναστασία Παπαδιά-Λάλα

19.00 - 19.30 **Γιάννης Μαυρομάτης:** Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669). Γενική επισκόπηση ιστορικών κειμένων και ελληνόγλωσσης γραμματείας του 17^{ου} αιώνα

19.30 - 19.50 **Αναστασία Παπαδιά-Λάλα:** Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669). Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, προσλήψεις, ερευνητικές προοπτικές

19.50 - 20.10 **Χρύσα Μαλτέζου:** Η διαχείριση της ήττας του Κρητικού Πολέμου από τη Βενετία

Συζήτηση

ΣΑΒΒΑΤΟ, 2 Νοε. 2019

09.00 - 11.00 **Δεύτερη Συνεδρία**

Πρόεδρος: Ηλίας Κολοβός

09.00 - 09.20 **Λιάνα Σταρίδα:** Η τελευταία περίοδος της πολιορκίας του Χάνδακα μέσα από τις ανασκαφικές έρευνες

09.20 - 09.40 **Αντώνης Πάρδος:** Η στρατιωτική και ναυτική συμβολή των Κρητικών στην άμυνα του Χάνδακα και τις θαλάσσιες επιχειρήσεις του Μεγάλου Πολέμου. Ειδήσεις και κατάλογοι των βενετικών αρχείων

09.40 - 10.00 **Guido Candiani:** Assalto dal mare in Arcipelago: Alessandro del Borro nella guerra di Candia, 1654-56

10.00 - 10.20 **Veyzel Göger – Adnan Aydıntürk:** A Significant Tactic used by the Ottomans in the Siege of Candia: “Toprak Sürmek” (1667-1669)

10.20 - 10.40 **Ιωάννα Στεριώτου:** Τεχνικές επίθεσης και άμυνας στον Κρητικό Πόλεμο από τα σχεδιαγράμματα των Αρχείων της Βενετίας

Συζήτηση

Διάλειμμα

-
- 11.30 - 13.30 **Τρίτη Συνεδρία**
Πρόεδρος: Μαρίνος Σαρηγιάννης
- 11.30 - 11.50 **Κώστας Γ. Τσιγκάκης:** Αντιπερισπασμός ή επαναστατικά κινήματα; Αντιδράσεις κατοίκων της υπαίθρου στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου
- 11.50 - 12.10 **Αγγελική Πανοπούλου:** Επάρκεια χωρίς ενδοχώρα. Η τροφοδότηση του Χάνδακα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου
- 12.10 - 12.30 **Nuri Adiyeye – (Neyyir Berktaý):** Venetians’ and Ottomans’ Capability to Benefit From the Island’s Economic and Demographic Potential During the Cretan War
- 12.30 - 12.50 **Nükheth Adiyeye – (Neyyir Berktaý):** War within War: Ottoman Army’s Fight Against Epidemics and Nature During the Cretan War
- 12.50 - 13.10 **Γιώργος Βίδρας – Ηλίας Κολοβός – Χρήστος Κυριακόπουλος:** Η αγροτική οικονομία στα χρόνια του Κρητικού Πολέμου: μία προσέγγιση μέσω GIS

Συζήτηση

-
- 17.00 - 19.00 **Τέταρτη Συνεδρία**
Πρόεδρος: Δημήτριος Τσουγκαράκης
- 17.00 - 17.20 **Μανόλης Γ. Δρακάκης:** Διαθέσεις ελευθερίας στους χρόνους της Πολιορκίας του Χάνδακα: Οι διαθέτες και οι διαθέκτες τους στα κατάστιχα του Mattio Pacidhioti και του Zuanne Darca
- 17.20 - 17.40 **Μαρία Γ. Πατραμάνη:** Η διαθήκη του Μικιέλ Μουάτσου από τον Χάνδακα στα Κύθηρα και οι τύχες της οικογένειάς του τον καιρό του Κρητικού Πολέμου
- 17.40 - 18.00 **Μαρία Μάμαλη:** *Intra muros.* Η καθημερινή ζωή στον πολιορκούμενο Χάνδακα (1648-1669)
- 18.00 - 18.20 **Τατιάνα Μαρκάκη:** Κρητικός Πόλεμος, γυναίκες και καθημερινός βίος: οι απογραφές κινητών στον Χάνδακα (1646-1652)

Συζήτηση

Διάλειμμα

-
- 19.00 - 20.30 **Πέμπτη Συνεδρία**
Πρόεδρος: Ιωάννα Στεριώτου
- 19.00 - 19.20 **Κώστας Λαμπρινός:** Διεργασίες στο κοινωνικό σύστημα του Χάνδακα κατά την περίοδο του Κρητικού Πολέμου
- 19.20 - 19.40 **Ασπασία Παπαδάκη:** Πτυχές της θρησκευτικής και λατρευτικής ζωής του Χάνδακα στα χρόνια του Κρητικού Πολέμου
- 19.40 - 20.00 **Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη – Δημήτριος Τσουγκαράκης:** Ιερείς, μοναχοί και μονές στη δίνη του Κρητικού Πολέμου
- 20.00 - 20.20 **Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου:** Συνέπειες του Κρητικού πολέμου για τη δράση καλλιτεχνών και το απόθεμα έργων τέχνης της Κρήτης

Συζήτηση

ΚΥΡΙΑΚΗ, 3 Νοε. 2019

- 10.00 - 12.00 **Έκτη Συνεδρία**
Πρόεδρος: Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
- 10.00 - 10.20 **Σωτήρης Κουτμάνης:** Πρόσφυγες του Κρητικού Πολέμου και ελληνική παροικία της Βενετίας. Δημογραφική και κοινωνική αποτίμηση
- 10.20 - 10.40 **Stefano Trovato:** Between memory and oblivion. Echoes in Padua of the War of Candia: *Cretae oppugnatione* by Carlo de' Dottori
- 10.40 - 11.00 **Ηλίας Κολοβός – Εβίτα Δανδάλη – Ευθύμιος Μαχαίρας:** Αυτοί και αυτά (τα κτήρια) που έμειναν στον Χάνδακα μετά το τέλος του πολέμου
- 11.00 - 11.20 **Μαρίνος Σαρηγιάννης:** Μια παραγνωρισμένη όψη της οθωμανικής κατάκτησης: η Κρήτη ως κόμβος για μετακινήσεις και συναλλαγές στην ανατολική Μεσόγειο

Συζήτηση
Διάλειμμα

-
- 12.00-14.00 **Έβδομη Συνεδρία**
Προεδρεία: Θεοχάρης Δετοράκης, Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη
- 12.00-12.20 **Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη**: Το ποίημα *Δεηλασία της Παροιτιάς της Πάρου* (1668): μία παραγνωρισμένη λογοτεχνική πηγή για τον Κρητικό Πόλεμο
- 12.20-12.40 **Ειρήνη Παπαδάκη**: Με τη ματιά ενός αυτόπτη μάρτυρα: το Χρονικό του Κρητικού Πολέμου του Martio Stefanoni
- 12.40-13.00 **Ειρήνη Λυδάκη**: Λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της πόλης του Χάνδακα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου
- 13.00-13.20 **Alfred Vincent**: Οι δύο Σουλτάνες: Ο Κρητικός Πόλεμος σε νοτιοσλαβικά επικά τραγούδια

Συζήτηση

Απολογισμός

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

P. d. Giau

1

12

41

18

20

21

8

23

6

5

9

13

2

3

4

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη – Δημήτριος Τσουγκαράκης Ιερείς, μοναχοί και μονές στη δίνη του Κρητικού Πολέμου

Κατά τη μακρά διάρκεια του Κρητικού Πολέμου συνέβησαν γεγονότα που τελικά ανέτρεψαν πλήρως όχι μόνο το πολιτικό καθεστώς αλλά και την κοινωνική, θρησκευτική και εκκλησιαστική κατάσταση της νήσου. Πρωτίστως άλλαξε η εκκλησιαστική ιεραρχία και των δύο δογμάτων με τη σταδιακή αλλά οριστική εξάλειψη της Λατινικής και αντιστοίχως την επαναδιοργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Οι πληγές και οι μοναχοί ενεπλάκησαν και αυτοί στον Κρητικό Πόλεμο επιλέγοντας πλευρές είτε υπέρ των αμυνόμενων Βενετών είτε υπέρ των Οθωμανών, διότι θεωρούσαν πως η Ορθόδοξη Εκκλησία θα αναβαθμιζόταν σημαντικά υπό την κατοχή τους, ή πως θα εξασφάλιζαν την επιβίωσή τους με καλύτερους όρους, όπως συνέβη με κάποια μοναστήρια, ή ακόμη διότι εξισλαμίστηκαν.

Όσοι αγωνίστηκαν στο πλευρό της Βενετίας βοήθησαν στην πνευματική ενδυνάμωση του χριστιανικού ποιμνίου κάτω από τις επικρατούσες δεινές συνθήκες και στην προσπάθεια να κινητοποιήσουν τους Κρητικούς να πολεμήσουν μαζί με τους Βενετούς. Συμμετείχαν ως αγωνιστές στην άμυνα των πολιορκημένων πόλεων και σε άλλες πολεμικές επιχειρήσεις, είτε ενόπλιως, είτε δρώντας εκτός αυτών ως πράκτορες και κατάσκοποι στη γενική προσπάθεια να αντιμετωπιστεί ο εχθρός ή για να ανακαταληφθούν διάφορες περιοχές.

Οι πηγές δεν μας δίνουν πάντοτε καθαρή εικόνα των εξελίξεων και των επιπτώσεων του μακροχρόνιου πολέμου στην τύχη των κληρικών, των μοναχών και των ιερών καθιδρυμάτων με τη σταδιακή οθωμανική επικράτηση. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται να δοθεί μια κατά το δυνατόν συνοπτική μεν αλλά συνθετική παρουσίαση γνωστών αλλά και νέων στοιχείων που αφορούν στη Λατινική και στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Κρήτης, στη δράση και τις τύχες συγκεκριμένων κληρικών που πήραν μέρος στα γεγονότα, και διαφόρων μονών σε συνάρτηση με την τουρκική προέλαση. Τέλος, γίνεται προσπάθεια να περιγραφεί η κατάσταση των μονών και των κληρικών και των δύο δογμάτων μέσα στον πολιορκούμενο Χάνδακα, τον αγώνα επιβίωσης αλλά και την προσπάθεια να διασώσουν και να φυγαδεύσουν πολύτιμα κειμήλια και ιερά σύμβολα, μέχρι και την παράδοση της πόλης.

[2.11.2019/19.40]

Nükhet Adiyeye – (Neyyir Berkta)

War within War: Ottoman Army's Fight Against Epidemics and Nature During the Cretan War

The Cretan War is among the last great conquests of the Ottoman Empire. Therefore, there are many studies in both Turkish and Western literature on Cretan Wars. These studies generally focus on facts related to the campaign's logistical organization, strategies and the war diplomacy. A phenomenon lying between the lines of the said literature has at times changed the war's course and at others has had an impact on the soldiers' psychology.

Among the numerous challenges faced by the parties to a prolonged war, the fight against epidemics has a prominent place. All sources note that there were two major plague epidemics in Crete in the years 1661 and 1667, causing the death of many Turkish and Venetian soldiers. Turkish chronicles pertaining to the era, also point to a cholera epidemic, without naming the illness, but describing the symptoms accurately.

Another problem the armies engaged in a prolonged war is the struggle with natural phenomena. As

fighting went on throughout the year, soldiers had to stay in the trenches in all weather conditions, while rains frequently caused outworks to be flooded. The cold and storms not only impacted the soldiers, but also caused major interruptions in weapon and ammunition procurement. Our paper will discuss the impact of these struggles on the Cretan Wars, based on Turkish chronicles and archives of the period.

[2.11.2019/12.30]

Nuri Adıyeke - (Neyyir Berktaş)

Venetians' and Ottomans' Capability to Benefit From the Island's Economic and Demographic Potential During the Cretan War

After four and a half centuries of Venetian rule on the island, the Ottoman Empire determined to incorporate Crete within its territory, occupied Chania in 1645 and Rethymnon the year after. Within a few years, all the island, with the exception of Heraklion was under Ottoman rule. During the remaining years of the Cretan War, the Ottomans had access to the economic resources of Crete, whereas the Venetians, stranded within the walls of the Heraklion fortress were denied the same. The kadı registries of the period indicate that the Ottomans depended on the island's resources for the procurement and transport of some of the foodstuffs needed for the war.

The Venetians, unable to make use of Crete's economic resources, searched for ways of utilizing the human resources of the island. Thus, they appointed an Orthodox archbishop to Crete, leading the Ottomans to counteract by appointing a new archbishop.

The conversions to Islam during this period also constitute part of the Ottoman policy to recruit the local population. Our study will discuss in detail the efforts of both parties to benefit from the economic and demographic potential of the island.

[2.11.2019/12.10]

Γιώργος Βίδρας - Ηλίας Κολοβός - Χρήστος Κυριακόπουλος

Η αγροτική οικονομία στα χρόνια του Κρητικού Πολέμου: μία προσέγγιση μέσω GIS

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η χαρτογράφηση του αγροτικού χώρου της Κρήτης κατά την περίοδο κι αμέσως μετά τη λήξη του Κρητικού Πολέμου. Πηγές γι' αυτή την έρευνα αποτελούν τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα που προέκυψαν από τις δύο αναλυτικές απογραφές της κρητικής υπαίθρου κατά τα έτη 1650 και 1670/71. Τα χαρακτηριστικά της κατοίκησης της υπαίθρου κατά τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, καθώς και ο βαθμός και οι τύποι χρήσης του αγροτικού χώρου κατά τη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου και τη μετάβαση από τη βενετική στην οθωμανική κυριαρχία αποτελούν τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα. Η ανασύσταση και οπτικοποίηση των δεδομένων των οθωμανικών καταστάσεων θα γίνει με τη χρήση ψηφιακών χαρτών που προκύπτουν με τη χρήση των εφαρμογών των νέων τεχνολογιών που προσφέρουν τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS).

[2.11.2019/12.50]

Guido Candiani

Assalto dal mare in Arcipelago: Alessandro del Borro nella guerra di Candia, 1654-56

Tra il 1654 e il 1656, le truppe organizzate e dirette al servizio di Venezia dal marchese toscano Alessandro del Borro furono protagoniste di un serie di incursioni contro le isole dell'Egeo sotto il nominale dominio ottomano. Inserirle nel più generale contesto della guerra navale e anfibia, queste incursioni si collocarono a mezza strada tra una strategia più accentuatamente militare e una maggiormente legata alla guerra di rapina, che più volte contraddistinse in negativo le vicende dell'“Arcipelagus Turbatus” durante il conflitto veneto-turco per Creta. L'intervento si propone di definire la natura e le caratteristiche d'impiego di queste reparti specificatamente addestrati per un assalto dal mare alle posizioni turche dell'Egeo.

[2.11.2019/09.40]

Μανόλης Γ. Δρακάκης

Διαθέσεις ελευθερίας στους χρόνους της πολιορκίας του Χάνδακα: Οι διαθέτες και οι διαθέτες τους στα κατάστιχα του Mattio Pacidhioti και του Zuanne Darca

Στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας, σώζονται μεταξύ των άλλων και τα κατάστιχα με τις διαθέτες δύο συμβολαιογράφων της περιόδου του Κρητικού Πολέμου: του Mattio Pacidhioti και του Zuanne Darca.

Οι διαθέτες, δικαιοπραξίες αρκετά διαδεδομένες καθ' όλη την περίοδο της βενετοκρατίας, αποσκοπών, όπως είναι φυσικό, ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα χρόνια της μεγάλης πολιορκίας. Αποτυπώνουν τη στάση απέναντι στο θάνατο και στη ζωή ενός πολύχρωμου (εθνικά, γεωγραφικά, κοινωνικά, γλωσσικά, πνευματικά) ανθρώπινου μωσαϊκού που το ενώνει η κοινή προσπάθεια, ο αγώνας για τη ζωή μιας πόλης, που για αιώνες αντιπροσώπευε τον πιο χαρακτηριστικό τόπο εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών συγκλίσεων, της Κρήτης. Η ατομική αγωνία της μετάβασης από τη ζωή στο θάνατο συμβαδίζει αργά και βραδανιστικά με το συλλογικό φόβο για τη μετάβαση από την επιβίωση μιας μακράς διάρκειας προσώπων, σχέσεων και δομών στην αβεβαιότητα μιας άλλης ζωής, με νέες δομές και νέες σχέσεις εξουσίας.

Μέσα και πίσω από τη στερεότυπη τυπολογία του είδους αυτού των δικαιοπρακτικών εγγράφων αναζητούνται συνισταμένες όπως ο αντίστοιχος αυξανόμενος αριθμός, το φύλο, η ιδιότητα των διαθετών, αμάχων και υπερασπιστών της πόλης, η γεωγραφική, εθνική, κοινωνική και οικονομική τους προέλευση και, κυρίως, οι αντίστροφως ανάλογα συρρικνούμενες υλικές, σωματικές, ηθικές και ψυχικές διαθέσεις και αντιστάσεις, εξαιτίας της κλιμακούμενης αγριότητας στη μεγαλύτερη σε διάρκεια και ένταση πολιορκία της ευρωπαϊκής ιστορίας.

Οι διαθέσεις και τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά αναζητούνται στη μέλετη (427) διαθηκών της περιόδου από 4 Ιουλίου 1650 έως 24 Νοεμβρίου 1668 του συμβολαιογράφου του Χάνδακα Mattio Pacidhioti και επιπλέον, (111) του Zuanne Darca, που την περίοδο 1647-1650 ήταν νοτάριος στη Σητεία, για να μετακινηθεί στην επόμενη περίοδο, μετά την πτώση και του κάστρου της στους Οθωμανούς, στον Χάνδακα, όπου συνεχίζει το λειτουργημά του μέχρι το θάνατό του (1651-1664). Οι δικαιοπραξίες αυτές των δύο νοταρίων έχουν ενταχθεί στο ερευνητικό και εκδοτικό πρόγραμμα του βενετσιάνικου αρχείου της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης.

[2.11.2019/17.00]

Veysel Göger – Adnan Aydınürk

A Significant Tactic used by the Ottomans in the Siege of Candia: «Toprak Sürmek» (1667-1669)

The Ottomans, in the classic age, used another tactic called toprak sürmek (soil carrying) which was quite difficult to implement after they saw that the cannon and mine attacks (lağım saldırısı) were not enough to conquer a fortress in the siege of a fortress. When the trenches (metris) prepared around the fortress were closed to moats, the soldiers were going to moat excavating longitudinal trenches (sıçan yolu) from the last trench opposite of the fortress walls. Afterwards, it was endeavoured to fill the moats in order to reach the walls. Gunny bags were distributed to a great number of the army and they were demanded to fill those bags with soil and to empty in the moats. In this study, the tactic of toprak sürmek of the Ottomans which was put into practice in the last period of the siege of Candia (1667-1669) will be examined, and new information will be revealed in the light of chronicles and archive documents.

[2.11.2019/10.00]

Ηλίας Κολοβός – Εβίτα Δανδάλη – Ευθύμιος Μαχαίρας Αυτοί και αυτά (τα κτήρια) που έμειναν στον Χάνδακα μετά το τέλος του πολέμου

Είναι γνωστό ότι ο Κρητικός Πόλεμος έληξε με την παράδοση του Χάνδακα τον Σεπτέμβριο του 1669 από τους Βενετούς στους Οθωμανούς και ότι, σύμφωνα με τους όρους της παράδοσης, οι υπερασπιστές της και οι κάτοικοι της πόλης αποχώρησαν με τον βενετικό στόλο. Εντούτοις, κάποιοι από τους ορθόδοξους κατοίκους του Χάνδακα επέλεξαν να παραμείνουν στην πόλη, όπως επίσης και η εβραϊκή της κοινότητα. Ένας από τους ορθόδοξους κατοίκους του Χάνδακα μάλιστα, ο Νικολός/Νικολάκης Καστροφύλακας, ανέλαβε μαζί με έναν Οθωμανό απογραφέα να συντάξουν ένα κατάστιχο απογραφής του κτηριακού αποθέματος της πόλης, ώστε να ακολουθήσει η δημοπράτησή του από την οθωμανική δημοσιονομική γραμματεία, με αναφορές στην κατάσταση τους, και μάλιστα στα κατεστραμμένα και μη ακίνητα. Πρόκειται για το κατάστιχο που απόκειται σήμερα στην Κωνσταντινούπολη, με ταξινομικό αριθμό Tapu Tahrir 798. Με βάση αυτό το κατάστιχο, όπως επίσης και το απογραφικό κατάστιχο Tapu Tahrir 980, του ίδιου έτους, που περιλαμβάνει έναν κατάλογο των χριστιανών και των εβραίων του Χάνδακα, θα επιχειρήσουμε στην ανακοίνωσή μας να εντοπίσουμε όσους έμειναν στην πόλη μετά την παράδοσή τους στους Οθωμανούς, με ιδιαίτερη έμφαση στην εβραϊκή κοινότητα, συμπληρώνοντας με αυτές τις πηγές την παλαιά μελέτη της τελευταίας από τον Zvi Ankori, καθώς και να επισημάνουμε το βαθμό καταστροφής των ακινήτων της πόλης που παρέλαβαν οι Οθωμανοί, λόγω των βομβαρδισμών τους στη διάρκεια της πολιορκίας.

[3.11.2019/10.40]

Σωτήρης Κουτμάνης

Πρόσφυγες του Κρητικού Πολέμου και ελληνική παροιμία της Βενετίας. Δημογραφική και κοινωνική αποτίμηση

Το θέμα των προσφύγων του Κρητικού Πολέμου είναι μελετημένο και καλά τεκμηριωμένο στην ελληνική ιστοριογραφία. Όσον αφορά, όμως, την παρουσία των Κρητικών στην πόλη της Βενετίας και συγκεκριμένα τον ρόλο και τις επιπτώσεις αυτής της μετακίνησης εξαιτίας του πολέμου στην ελληνική παροιμία της πόλης δεν έχει υπάρξει συνολική θεώρηση του φαινομένου. Στην παρούσα ανακοίνωση θα γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι πολύπλευρες προεκτάσεις του ζητήματος εξετάζοντας διαφόρων ειδών πηγές όπως διαθήκες, αιτήσεις, ληξιαρχικές πράξεις, απογραφές και κοινοτικά κατάστιχα.

[3.11.2019/10.00]

Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου

Συνέπειες του Κρητικού Πολέμου για τη δράση καλλιτεχνών και το απόθεμα έργων τέχνης της Κρήτης

Ο μακροχρόνιος Κρητικός Πόλεμος δεν άφησε φυσικά ανεπηρέαστο το πεδίο των τεχνών, τους δημιουργούς και τα έργα. Οι κίνδυνοι της εμπόλεμης περιόδου ανάγκασαν πολλούς καλλιτέχνες να εγκαταλείψουν τις εστίες τους μαζί με άλλους κατοίκους των περιοχών που έπεφταν στα χέρια των Τούρκων. Αρκετοί συνέχισαν τη δραστηριότητά τους μετακινούμενοι σε ελεύθερες περιοχές εντός της νήσου, κυρίως στην πρωτεύουσα Χάνδακα, σε άλλες βενετοκρατούμενες περιοχές ή και στην ίδια τη Βενετία, δημιουργώντας σημαντικό έργο. Παράλληλα, καλλιτέχνες και τεχνουργοί οι οποίοι παρέμειναν στον Χάνδακα, που περιήλθε υπό την οθωμανική κυριαρχία το 1669, εξακολούθησαν και εκείνοι να εργάζονται, όμως μέσα σε κλοιό πολιορκίας οι παραγγελίες για αντικείμενα της τέχνης τους ήταν περιορισμένες.

Από την άλλη πλευρά οι εκρηκτικές συνθήκες προκάλεσαν την καταστροφή αναρίθμητων έργων τέχνης που κοσμούσαν εκκλησιαστικά ιδρύματα και αρχοντικές κατοικίες και καταγράφονται σε ευρετήρια συναγμένα στον Χάνδακα, σωζόμενα στα Κρατικά Αρχεία Βενετίας, αλλά και τη φυγάδευση καλλιτεχνημάτων εκτός του νησιού. Αποτέλεσμα ήταν η αποστέρωση της Κρήτης από ένα πολύτιμο απόθεμα φορητών έργων ζωγραφικής, ειδών εφαρμοσμένων τεχνών και αντικειμένων υλικού πολιτισμού. Μικρό μόνο μέρος από αυτά επιβιώνει σήμερα και ακόμη μικρότερο είναι δυνατόν να ταυτιστεί, παρέχοντας ελάχιστη ιδέα από τον πλούτο και την καλαισθησία της Κρήτης της βενετικής περιόδου.

[2.11.2019/20.00]

Κώστας Δαμπρινός

Διεργασίες στο κοινωνικό σύστημα του Χάνδακα κατά την περίοδο του Κρητικού Πολέμου

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να αναδειχθούν ζυμώσεις και αλλαγές που, σύμφωνα με αρχειακά τεκμήρια, σημειώθηκαν στη θεσμική οργάνωση και τον κοινωνικό ιστό του Χάνδακα στους κρίσιμους χρόνους του Κρητικού Πολέμου. Ανάμεσα σε αυτές τις διεργασίες κυρίαρχη θέση κατέχει η μεταβολή στη σύνθεση των αριστοκρατι-

κών κοινοτικών σωμάτων (συμβουλίων), δηλαδή του Συμβουλίου των ευγενών-φεουδαρχών και του Συμβουλίου των Δεκαοκτώ. Όπως αποκαλύπτουν επίσημες πηγές, η Γαληνοτάτη, εφαρμόζοντας πλέον πιο ευέλικτους χειρισμούς, επέτρεψε σε εύπορα άτομα από το μεσαίο στρώμα να ενταχθούν με την κοινωνική τους ιδιότητα, αυτή του *cittadino*, στα άλλοτε κλειστά συμβούλια της ανώτερης τάξης. Η βαθιά κοινωνική αλλαγή που συντελέστηκε με το άνοιγμα των συμβουλίων απέβλεπε στην πληρέστερη αξιοποίηση επιφανών *cittadini* για την κάλυψη των πολυάριθμων έκτακτων κρατικών αναγκών που ανέκυπταν εξαιτίας της μακρόχρονης πολιορκίας της πόλης από τους Οθωμανούς. Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο των κοινωνικών διεργασιών, αντικείμενο εξέτασης θα αποτελέσουν περιπτώσεις ατόμων από τις ήδη κατακτημένες περιοχές του νησιού, όπως των Χανιών και του Ρεθύμνου, που, έχοντας βρει καταφύγιο στην κρητική πρωτεύουσα, προσπαθούσαν, με την προσκόμιση ποικίλων αποδεικτικών στοιχείων, να πετύχουν αναγνώριση της κοινωνικής θέσης που είχαν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους ώστε, μετά τη νομική κατοχύρωσή τους, να απολαμβάνουν τα προνόμια που προβλέπονταν για την τάξη τους.

[2.11.2019/19.00]

Ειρήνη Δυδάκη

Λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της πόλης του Χάνδακα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου

Η μακρόχρονη πολιορκία του Χάνδακα έδωσε την αφορμή να συνθεθεί μεγάλος αριθμός έμμετρων και πεζών έργων, τα οποία σώζονται σε έντυπη ή χειρόγραφη μορφή και μαρτυρούν τη σημασία που θα είχε η τελική έκβαση του πολέμου τόσο για τη Βενετία όσο και ευρύτερα για τις δυνάμεις της χριστιανικής Δύσης. Σε ορισμένα από αυτά, γραμμένα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου αλλά και μετά την οθωμανική κατάκτηση της Κρήτης, η πόλη του Χάνδακα εμφανίζεται προσωποποιημένη. Οι προσωποποιήσεις πόλεων ή ευρύτερων γεωγραφικών χώρων συναντώνται σε λογοτεχνικά έργα που γράφονται ακριβώς σε περιόδους κρίσιμων ιστορικών γεγονότων. Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσω να μελετήσω συγκριτικά τη χρήση της προσωποποίησης σε ελληνικά και ιταλικά κείμενα για τον Κρητικό Πόλεμο, να διερευνήσω τον χαρακτήρα τους, καθώς και τους στόχους των συγγραφέων τους.

[3.11.2019/12.40]

Χρύσα Μαλτέζου

Η διαχείριση της ήττας του Κρητικού Πολέμου από τη Βενετία

Μετά την παράδοση του Χάνδακα στους Τούρκους, ο Φραγκίσκος Μοροζίνι, τελευταίος υπερασπιστής του Μεγάλου Κάστρου, κατηγορήθηκε, για να αθωωθεί τελικά, ότι με τη γενικότερη τακτική που είχε ακολουθήσει στη διάρκεια της μακρόχρονης πολιορκίας της κρητικής πρωτεύουσας υπήρξε η αιτία της παράδοσής της στους εχθρούς. Οι σχετικές πληροφορίες που διασώζονται στο κείμενο του κατηγορητηρίου φωτίζουν τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύτηκε από βενετούς αξιωματούχους η απώλεια της σημαντικότερης βενετικής κτήσης στην ανατολική Μεσόγειο. Στην ανακοίνωση θα εξεταστεί η προσπάθεια της Βενετίας να καλύψει ιδεολογικά τη μεγάλη ήττα που είχαν υποστεί από τους Τούρκους οι χριστιανικές δυνάμεις και να εμφανίσει την παράδοση του Χάνδακα ως αναπόφευκτο κακό που είχε ωστόσο και θετικές πλευρές.

[1.11.2019/19.50]

Μαρία Μάμαλη

Intra muros. Η καθημερινή ζωή στον πολιορκούμενο Χάνδακα (1648-1669)

Στο πλαίσιο της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής σχετικά με την καθημερινή ζωή στον πολιορκούμενο Χάνδακα και μέσα από τη μελέτη αρχαιακού υλικού στα αρχεία της Βενετίας επιχειρείται η ανασύνθεση της καθημερινότητας των κατοίκων του Χάνδακα κατά τη διάρκεια της πολιορκίας από τους Οθωμανούς.

Ο Κρητικός Πόλεμος σχετίζεται με το ιστορικό αφήγημα των πολιορκούμενων πόλεων. Μέσω των πολιορκιών αναδεικνύεται η σημασία που είχαν οι πόλεις ως οικονομικά, εμπορικά και πληθυσμιακά κέντρα. Στο υπό εξέταση ιστορικό μοντέλο ως κοινή συνισταμένη αναδεικνύεται η διαρκής διαβίωση σε καθεστώς πολέμου. Με βάση αυτήν την παράμετρο, ο συγκεκριμένος πόλεμος αποτέλεσε ένα γεγονός μείζονος σημασίας, καθώς επέφερε πολλαπλές επιδράσεις στην καθημερινή ζωή και ιδιωτικότητα των πολιορκούμενων κατοίκων του Μεγάλου Κάστρου. Θα παρουσιαστούν ως εκ τούτου όψεις της ζωής εντός των τειχών αναφορικά με τις εμπορικές δραστηριότητες, τη συνύπαρξη διαφορετικών ομάδων πληθυσμού και την επιβίωση των κατοίκων.

[2.11.2019/17.40]

Τατιάνα Μαρκάκη

Κρητικός Πόλεμος, γυναίκες και καθημερινός βίος: οι απογραφές κινητών στον Χάνδακα (1646-1652)

Οι απογραφές κινητών αντικειμένων που συντάσσονταν μετά το θάνατο του ιδιοκτήτη τους αποτελούν μια σπάνια πηγή πληροφοριών για τον καθημερινό βίο στη βενετοκρατούμενη Κρήτη. Ειδικά οι απογραφές που αφορούν την περιουσία γυναικών παρέχουν ένα μοναδικό υλικό καθώς αποτυπώνουν με ζωντανό και λεπτομερή τρόπο πτυχές του καθημερινού βίου ανθρώπων που διαφορετικά θα είχαν παραμείνει πλήρως στην αφάνεια.

Τέτοια ανέκδοτα έγγραφα από τα κατάστιχα των νοταρίων Agosto da Cipri και Cesarin Querini (που φυλάσσονται στα Κρατικά Αρχεία της Βενετίας και στη Βικελαιά Βιβλιοθήκη) αναλύονται συστηματικά στην παρούσα μελέτη και μας βοηθούν να απαντήσουμε τα ερωτήματα: πώς ήταν το εσωτερικό του σπιτιού γυναικών διαφορετικής κοινωνικής θέσης στις αρχές του Κρητικού Πολέμου στο Χάνδακα; Πώς ακριβώς συνέβαλαν στη διαμόρφωση κοινής ταυτότητας ή διαφοροποίησης μεταξύ των κατοίκων του Χάνδακα αντικείμενα που 'καθόριζαν' διάφορους οικιακούς χώρους, όπως έπιπλα, εικόνες, σκεύη κουζίνας και λευκά είδη συνδεδεμένα με τις καθημερινές λειτουργίες του ύπνου και του φαγητού;

[2.11.2019/18.00]

Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη

Το ποίημα Ληλασία της Παροικιάς της Πάρου (1668): μία παραγνωρισμένη λογοτεχνική πηγή για τον Κρητικό Πόλεμο

Το ανώνυμο ποίημα για τη ληλασία του οικισμού της Παροικιάς στην Πάρο, από τους Τούρκους τον Μάιο του 1668, αποτελεί πηγή για ένα γεγονός που συνδέεται με τον Κρητικό Πόλεμο και τη μακρά πολιορκία του Χάνδακα, αλλά δεν μας είναι γνωστό από άλλες ελληνικές πηγές. Το ποίημα σώζεται σε ένα μόνο χειρόγραφο, ακέφαλο, και έτσι δεν μαθαίνουμε ούτε τον αυθεντικό τίτλο του ούτε, κυρίως, το όνομα του δημιουργού του, ο οποίος πρέπει να ήταν πρόσφυγας από την Ανατολική Κρήτη. Το σωζόμενο τμήμα του εκτείνεται σε 672 ενδεκασύλλαβους

στίχους με ζευγαρωτή ρίμα, και παρόλο που υπάρχει σήμερα ψηφιοποιημένη η μόνη έκδοσή του, από τον Εμμ. Κριαρά το 1938, και περιλαμβάνεται ολόκληρο στην ψηφιακή πλατφόρμα «Δημόσιας Γραμματείας» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, αυτό εξακολουθεί να παραμένει σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητο από τη φιλολογική έρευνα. Με την παρούσα ανακοίνωση θα επιδιωχθεί μια ανανέωση του ενδιαφέροντος για το ποίημα και η ανάδειξη των ιδιαίτεροτήτων του, που το καθιστούν ένα αξιόλογο δείγμα της Κρητικής Λογοτεχνίας των χρόνων της Βενετοκρατίας.

[3.11.2019/12.00]

Γιάννης Μαυρομάτης

Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669). Γενική επισκόπηση ιστορικών κειμένων και ελληνογλωσσής γραμματείας του 17^{ου} αιώνα

Το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για την εξέλιξη του συγκλονιστικού πολέμου ανάμεσα στους Βενετούς και τους Οθωμανούς Τούρκους, η αγωνία ολόκληρης της Δύσης για τον αγώνα του τελευταίου προπύργιου της Χριστιανοσύνης και η συγκίνηση που αισθάνθηκε όλος ο κόσμος με την πτώση του εξηγούν τη συγγραφή ιστορικών συγγραμμάτων, αλληπάλληλων διηγήσεων πολεμιστών ή και λογοτεχνικών έργων, έμμετρων και πεζών, που άρχισαν να τυπώνονται από εκείνα κιόλας τα χρόνια. Πρόκειται για μια ογκώδη γραμματεία, σε έντυπη και χειρόγραφη μορφή, εμπλουτισμένη με χάρτες και τοπογραφικά της Κρήτης, χαρακτηριστικά και πίνακες, μεγάλο μέρος της οποίας βρίσκεται σήμερα διασκορπισμένο και ανερευνητό ακόμα στις διάφορες βιβλιοθήκες και σε ιδιωτικές συλλογές, γραμμένο σε διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες, επιβεβαιώνοντας τον διεθνή χαρακτήρα που έλαβε αμέσως από την αρχή ο Κρητικός Πόλεμος.

Στην ανακοίνωση δεν θα παρουσιαστεί αναλυτικά το σύνολο της γραμματείας του Κρητικού Πολέμου. Εξάλλου κάτι τέτοιο, ακόμη κι αν το επέτρεπε ο χρόνος, είναι ανέφικτο από τη στιγμή που ένα μεγάλο μέρος της δεν έχει ακόμα καταγραφεί ή διερευνηθεί παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που κατά καιρούς γίνονται. Θα περιοριστώ λοιπόν σε συνοπτική και δειγματοληπτική παρουσίαση ιστορικών συγγραμμάτων (και λογοτεχνικών κειμένων), που γράφτηκαν από τους πρωταγωνιστές των συγκρούσεων σε θάλασσα και στεριά.

Ωστόσο θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα, εκμεταλλευόμενος και το υλικό που παρουσίασα σε προγενέστερη μελέτη μου, τα αφηγηματικά κείμενα που εντάσσονται στην ελληνογλωσσή γραμματεία και γράφτηκαν στα χρόνια του πολέμου από επώνυμους ή ανώνυμους δημιουργούς ή και ενθυμώσεις απλών πολιτών, που είχαν την ατυχία να βρεθούν πρωτίστως στο κέντρο των συγκρούσεων και αποτύπωσαν στα κείμενά τους, ακόμα και στις διαθέκες τους, το σημαντικότερο και εκφραστικότερο κείμενο που συντάσσει στη ζωή του ο άνθρωπος, τη φρίκη που ζούσαν καθημερινά.

[1.11.2019/19.00]

Αγγελική Πανοπούλου

Επάρκεια χωρίς ενδοχώρα. Η τροφοδότηση του Χάνδακα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου

Στην ανακοίνωση θα εξεταστούν οι πηγές τροφοδότησης της πόλης του Χάνδακα στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου. Η απώλεια της κρητικής ενδοχώρας και η πληθυσμιακή αύξηση της πόλης είχε ως αποτέλεσμα την υπερεκμετάλλευση του περιτειχισμένου αδόμητου χώρου με σκοπό την καλλιέργειά του. Παράλληλα, για την επίλυση των επισιτιστικών αναγκών, λειτούργησε ένα σημαντικό αλλά περιορισμένης κλίμακας θαλάσσιο εμπόριο με περιοχές εντός της αιγαιακής λεκάνης. Παρόλο που οι παραπάνω εξελίξεις σε συνδυασμό με την προσαρμοστικότητα των κατοίκων εξασφάλιζαν την επάρκεια σε τρόφιμα, τουλάχιστον την πρώτη περίοδο του πολέμου, ωστόσο επέφεραν σημαντικές μεταβολές στο οικιστικό περιβάλλον και στον οικονομικο-κοινωνικό ιστό της πόλης.

[2.11.2019/11.50]

Ασπασία Παπαδάκη

Πτυχές της θρησκευτικής και λατρευτικής ζωής του Χάνδακα στα χρόνια του Κρητικού Πολέμου

Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναδείξουμε πτυχές της θρησκευτικής και λατρευτικής ζωής των κατοίκων του Χάνδακα, τόσο των καθολικών όσο και των ορθοδόξων, στα χρόνια του Κρητικού Πολέμου. Όπως προκύπτει από τη μελέτη του αρχαιακού υλικού της εποχής, η θρησκευτικότητα των κατοίκων ενισχύεται προοδευτικά καθώς η πολιορκία του Χάνδακα κορυφώνεται. Παράλληλα εμπλουτίζεται η παγιωμένη παράδοση της ισχύουσας τελετουργικής ζωής με νέες λατρευτικές πρακτικές, όπως η περιφορά της εικόνας της Παναγίας της Μεσσοπαντίτισσας σε περισσότερες ημέρες από τις καθιερωμένες και η θέσπιση νέας υποχρεωτικής αργίας από τον δούκα στα τελευταία χρόνια του πολέμου προς τιμήν τοπικών αγίων.

Επίσης, θα γίνει ιδιαίτερος λόγος για τη μέριμνα της λατινικής Εκκλησίας να διασώσει λείψανα, κατά βάση καθολικών αγίων, εικόνες και κειμήλια των εκκλησιών του Χάνδακα με τη μεταφορά τους σε άλλες βενετικές περιοχές αλλά και στην ίδια τη Βενετία.

[2.11.2019/19.20]

Ειρήνη Παπαδάκη

Με τη ματιά ενός αυτόπτη μάρτυρα: το Χρονικό του Κρητικού Πολέμου του Martio Stefanoni

Στην Biblioteca Estense της Μόδενας σώζεται ένα ανέκδοτο Χρονικό των 12 πρώτων χρόνων του Κρητικού Πολέμου. Πρόκειται για την *Cronica di Candia*, ένα πυκνογραμμένο κείμενο 248 φύλλων, που συντάχθηκε από τον Ρωμαιο Martio Stefanoni κατά τη διάρκεια της παραμονής του στον πολιορκημένο Χάνδακα. Ο Stefanoni ανέλαβε τη συγγραφή με παρότρυνση του Francesco Zeno, μέλους της Ακαδημίας των Stravaganti. Τα προσωπικά του βιώματα και οι ειδήσεις από άλλα μέτωπα του πολέμου ανασυγκροτούνται σε ένα κείμενο με λογοτεχνικές

αξιώσεις. Επιχειρώντας να αναδειξει τα κλέη των υπερμάχων της χριστιανικής πίστης και να προβάλει πρότυπα αρετής αντάξια των αρχαίων προγόνων, ο Stefanoni ανιχνεύει την ιστορία των αντιτιθέμενων λαών. Το Χρονικό του διασώζει μαρτυρίες άγνωστες από άλλες πηγές, διαμεσολαβημένες βέβαια από τη συγγραφική του πένα. Από την άποψη αυτή αποτελεί πολύτιμο μάρτυρα όχι μόνο για την πολιτική και στρατιωτική, αλλά και για την πολιτισμική ιστορία των νεότερων χρόνων.

[3.11.2019/12.20]

Αναστασία Παπαδία-Λάλα

Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669). Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, προσλήψεις, ερευνητικές προοπτικές

Η εισηγητική αυτή παρουσίαση έχει ως αντικείμενο τον Κρητικό Πόλεμο ως μια ευρύτατη ερευνητική περιοχή. Μεταξύ των πολλών όψεων του θέματος, αρχικά θα επιχειρηθεί συνοπτική κριτική αποτίμηση της πλούσιας περί τον Κρητικό Πόλεμο ιστοριογραφίας. Κατά δεύτερο θα συζητηθεί η πρόσληψη των γεγονότων στον επιστημονικό λόγο και στη συλλογική συνείδηση. Τέλος θα κατατεθούν σκέψεις για τον εμπλουτισμό των σχετικών με το θέμα ερευνητικών προοπτικών στο επίπεδο της αρχαιακής έρευνας, των νέων θεματικών, της υπαγωγής σε θεωρητικά σχήματα της σύγχρονης ιστοριογραφίας.

[1.11.2019/19.30]

Αντώνης Πάρδος

Η στρατιωτική και ναυτική συμβολή των Κρητικών στην άμυνα του Χάνδακα και τις θαλάσσιες επιχειρήσεις του Μεγάλου Πολέμου. Ειδήσεις και κατάλογοι των βενετικών αρχείων

Παρουσιάζεται συνοπτικά η ευρεία συμμετοχή των κατοίκων, ιδίως της ανατολικής Κρήτης και κατ' εξοχήν της πρωτεύουσας στη μακρότερη πολιορκία της παγκόσμιας Ιστορίας (1648-1669). Οι ήδη αναγνωρισμένες ξεχωριστές επιδόσεις των Κρητικών στη ναυτοσύνη καταγράφονται σε πολλές από τις αναρίθμητες επιχειρήσεις του βενετικού στόλου με δικά τους πλοία, με καθοριστική συμβολή και κάποτε βαρείες απώλειες. Στο Χάνδακα συγκροτημένοι σε ιδιαίτερους λόχους υπερασπίζονται τα τείχη, πρωτοστατούν σε εξορμήσεις, κατασκοπίεις, υπονομιεύσεις και δολιοφθορές. Πάνω απ' όλα, οι κατάλογοι και οι σχετικές πληροφορίες μάς επιτρέπουν να ψηλαφήσουμε την ασύλληπτη θέση του πολιορκημένου και ιδίως του άμαχου πληθυσμού με το φάσμα του θανάτου και πιο πολύ της πείνας και των κινδύνων ευτελισμού της ανθρώπινης ύπαρξης.

[2.11.2019/09.20]

Μαρία Γ. Πατραμάνη

Η διαθήκη του Μικιέλ Μουδάτσου από τον Χάνδακα στα Κύθηρα και οι τύχες της οικογένειάς του, τον καιρό του Κρητικού Πολέμου

Η ανακοίνωση βασίζεται σε ανέκδοτο αρχαιακό υλικό από έρευνα στο Ιστορικό Αρχείο Κυθήρων. Αφιετηρία έχει τη διαθήκη ενός βενετού ευγενή, του Μικιέλ Μουδάτσου του Σάντου. Η ταυτοποίηση του τελευταίου έγινε με τον γιο του Μάρκου Μουδάτσου (1571+), φεουδάρχη στην καστελλανία Μαλεβιζίου του διαμερισματος του Χάνδακα.

Η διαθήκη του συντάχθηκε από τον δημόσιο νοτάριο Ιωάννη Μεσίνα, στον ναό του Αγίου Ηλίας των μουράρων, στην πόλη του Χάνδακα, με αφορμή ενός ταξιδιού του στη Σούδα, το έτος 1661. Σώζεται καταχωρισμένη στα κατάστιχα της βενετικής καγκελαρίας Κυθήρων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κληροδοτήματα που αφήνει ο διαθέτης σε λατινικά μοναστήρια του Χάνδακα και στον ναό του Αγίου Τίτου.

Ο Μικιέλ Μουδάτσος και η σύζυγός του Ελενέττα Μπετοπούλα εννιά χρόνια αργότερα, μαρτυρούνται ως πρόσφυγες από τον Χάνδακα στα Κύθηρα (1670), μένοντας προσηλωμένοι στο καθολικό δόγμα. Μάλιστα, ο γιος τους Φραγκίσκος, διετέλεσε καπελλάνος της Φορτέτσας Κυθήρων και ιερέας στο λατινικό μοναστήρι του Αγίου Μαρτίνου.

[2.11.2019/17.20]

Μαρίνος Σαρηγιάννης

Μια παραγνωρισμένη όψη της οθωμανικής κατάκτησης: η Κρήτη ως κόμβος για μετακινήσεις και συναλλαγές στην ανατολική Μεσόγειο

Είναι αρκετά μελετημένες οι εμπορικές και άλλες σχέσεις της οθωμανικής Κρήτης με τα λιμάνια της βόρειας Μεσογείου, με άλλα λόγια με τις «χριστιανικές» ή «δυτικές» δυνάμεις της εποχής. Ωστόσο, μια μείζων γεωπολιτική μεταβολή που επέφερε η οθωμανική κατάκτηση ήταν η ενσωμάτωση του νησιού σε μια περιοχή εμπορικών και άλλων ανταλλαγών που περιλάμβανε το σύνολο της ανατολικής Μεσογείου: από τα νησιά του Αιγαίου και την Κωνσταντινούπολη, μέχρι τις μικρασιατικές πόλεις και τη Βεγγάζη. Έμποροι σιτηρών, μετανάστες, δούλοι, στρατιώτες μετακινούνταν διαρκώς από και προς το νησί, αφήνοντας τα ίχνη τους στα αρχεία της οθωμανικής διοίκησης. Η ανακοίνωση θα προσπαθήσει να ιχνηλατήσει την παρουσία αυτών των λιμανιών στην Κρήτη τον πρώτο μισό αιώνα της οθωμανικής κυριαρχίας, μέσα από τη μελέτη των ιεροδικαστικών κωδίκων του Χάνδακα.

[3.11.2019/11.00]

Διάνα Σταρίδα

Η τελευταία περίοδος της πολιορκίας του Χάνδακα μέσα από τις ανασκαφικές έρευνες

Εκτεταμένες ανασκαφικές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί στο Ηράκλειο, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980, εντός των ενετικών τειχών και στα οικοδομικά τετράγωνα που βρίσκονται περιμετρικά της τάφρου.

Στο παρελθόν είχαν γίνει ανασκαφικές έρευνες, διερευνητικές ανασκαφικές τομές, παρακολουθήσεις εκσκαφών και περισυλλογές σε πολλά σημεία της πόλης. Οι έρευνες αυτές έχουν επιβεβαιώσει τις ιστορικές περιόδους της πόλης, αφού στα οικόπεδα που βρίσκονται έξω από τον αρχαίο πυρήνα έχουν βρεθεί κυρίως αρχαία ενετικών και οθωμανικών χρόνων, ενώ μέσα στην αρχαία πόλη έχουν βρεθεί αρχαία από τους αρχαϊκούς

χρόνους μέχρι και την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Στα ανώτερα ανασκαφικά στρώματα, τα οποία σπάνια είναι αδιάταρακτα, συνυπάρχουν οθωμανικά με βενετσιάνικα κτίσματα και κινητά ευρήματα, κυρίως της περιόδου της πολιορκίας. Είναι γνωστό ότι λίγα χρόνια πριν την παράδοση του Χάνδακα, τίποτα δεν θύμιζε τη «Βενετία της Ανατολής». Η εικόνα της εγκατάλειψης, της ερήμωσης και του θανάτου, τα βόλια που έπεφταν πάνω σε σπίτια, σε εκκλησίες και σε δρόμους και διαμελισμένα σώματα, πρόχειρα ενταφιασμένα, εμφανίζονται σχεδόν σε όλα τα οικοπέδα που έχουν ανασκαφεί.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σωζόμενοι «υπόνομοι» (mine και contramine), καθώς και οι στοές που είχαν διανοιχτεί στο εσωτερικό της επίχωσης των προμαχώνων και των ευθυγράμμων τμημάτων.

Θα παρουσιαστούν τα κυριότερα ευρήματα που συνίστανται σε ομαδικές ταφές, κτίσματα με διάτρητες τοιχοποιίες, κινητά ευρήματα της περιόδου και mine κυρίως στην περιοχή νότια του χερσαίου τείχους, μεταξύ των προμαχώνων Μαρτινέγκο και Βηθλεέμ.

[2.11.2019/09.00]

Ιωάννα Στεριώτου

Τεχνικές επίθεσης και άμυνας στον Κρητικό Πόλεμο από τα σχεδιαγράμματα των αρχείων της Βενετίας

Η επισήμανση λεπτομερειών για τις τεχνικές επίθεσης και άμυνας, με αντίστοιχα αμυντικά και επιθετικά έργα, όπως αυτά αναπαριστώνται σε σχεδιαγράμματα των Αρχείων της Βενετίας και δεν έχουν αναλυτικά σχολιασθεί, αποτελούν το αντικείμενο αυτής της ανακοίνωσης. Τα έργα αυτά συνετέλεσαν εν πολλοίς στην εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων του κρητικού πολέμου και στην τελική έκβασή του, από τις πολιορκίες και την κατάληψη των Χανίων (1645) και του Ρεθύμνου (1646), έως τη μακροχρόνια πολιορκία του Χάνδακα (1647-1669). Πολύ περισσότερες πληροφορίες για τις τεχνικές επίθεσης και άμυνας απεικονίζονται κυρίως στα σχεδιαγράμματα του Χάνδακα, με ενέργειες που καθόρισαν σε ευρύτερο επίπεδο τις εξελίξεις των στρατιωτικών γεγονότων του κρητικού πολέμου, ακόμη και σε ευρωπαϊκό.

[2.11.2019/10.20]

Κώστας Γ. Τσικνάκης

Αντιδράσεις κατοίκων της υπαίθρου στη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου

Κατά τη διάρκεια του Κρητικού Πολέμου η Βενετία αναζήτησε τρόπους αντιμετώπισης της οθωμανικής εισβολής. Μέσω του κατασκοπευτικού δικτύου που δημιούργησε, προσέγγισε αρκετά πρόσωπα, τα οποία χρησιμοποίησε στην οργάνωση επαναστατικών κινήσεων σε διάφορες αγροτικές περιοχές του νησιού. Η βενετική προσπάθεια, παρά τον αποσπασματικό χαρακτήρα της, έφερε αποτελέσματα. Ο εχθρικός σχεδιασμός, χάρη στον αντιπερισπασμό που υπήρξε, αρκετές φορές μεταβλήθηκε. Στην ανακοίνωση, θα αναλυθεί το κατασκοπευτικό δίκτυο που λειτουργούσε εκείνη την περίοδο, ο τρόπος προσέγγισης του πληθυσμού και οι επαναστατικές κινήσεις που οργανώθηκαν. Αυτές, όπως θα αναδειχθεί, δεν ήταν πάντα υποκινούμενες από τη Βενετία αλλά αποτέλεσα των συνθηκών που σταδιακά διαμορφώνονταν στην ύπαιθρο της Κρήτης μετά την οθωμανική κατάκτηση.

[2.11.2019/11.30]

Stefano Trovato

Between memory and oblivion, echoes in Padua of the War of Candia: *Cretae oppugnatio* by Carlo de' Dottori

The eminent Paduan writer Carlo de' Dottori composed a poem in Latin verses, *Cretae oppugnatio*, which, printed only a few months before the fall of Candia, expresses the author's hopefulness in the ultimate victory against the Turkish invader. The only edition of the poem is preserved in just a few libraries. It was not reissued in the collected works of Carlo de' Dottori and has in fact been largely forgotten. It is therefore fitting to undertake a critical presentation and reading of the poem as a prelude to a new edition which will introduce it to a new and broader audience and shed fresh light on the echoes in Veneto of the distant war and its final phases.

[3.11.2019/10.20]

Alfred Vincent

Οι δύο Σουλτάνες: Ο Κρητικός Πόλεμος σε νοτιοσλαβικά επικά τραγούδια

Ο τίτλος της ανακοίνωσης αναφέρεται σε τραγούδια μουσουλμάνων και χριστιανών σε περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας, με θέμα τον Κρητικό Πόλεμο του 1645-1669. Τα τραγούδια διατηρούν την ανάμνηση του εξαιρετικά ισχυρού φρουρίου του Χάνδακα (Kandija), που παραδίδεται μετά από πολύχρονη πολιορκία. Αφορμή του πολέμου είναι ο αιχμαλωτισμός δυο γυναικών της οικογένειας του Σουλτάνου και η φυλάκισή τους στην Κρήτη.

Η ιστορία προέρχεται από ένα γνωστό επεισόδιο του 1644, που εμφανίζεται σε διάφορες παραλλαγές, και με μία αντί για δυο σουλτάνες, σε ιταλόγλωσσες πηγές και στα ελληνικά έμμετρα χρονικά του Διακρούση, του Μπουνιαλή και του αρχιμανδρίτη Ιωακείμ του Κυπρίου.

Αναφερθήκαμε συνοπτικά στα τραγούδια για τις Δυο Σουλτάνες πριν δεκαετίες σε μια σύντομη μελέτη. Επιχειρούμε τώρα να αναπτύξουμε περισσότερο την ανάλυσή μας, παίρνοντας υπόψη νέες μελέτες και περισσότερες παραλλαγές της νοτιοσλαβικής αφήγησης. Κύριο θέμα μας θα είναι η διαδικασία της μυθοποίησης του ιστορικού επεισοδίου από ποιητές που συνδέονται με τις δυο αντίθετες δυνάμεις στον Κρητικό Πόλεμο. Θα εστιάσουμε την προσοχή μας μεταξύ άλλων στο ρόλο της γυναίκας σε διαφορετικές παραλλαγές της ιστορίας.

[3.11.2019/13.00]

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΣΥΝΕΔΡΩΝ

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη
Ομότιμη Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου
eangel@ionio.gr

Nükhet Adıyeke
τ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Μερσίνας
Σμύρνη, Τουρκία
nukhetadiyeke@gmail.com

Nuri Adıyeke
Επίκουρος Καθηγητής
Σμύρνη, Τουρκία
nuri.adiyeke@deu.edu.tr

Anđan Aydıntürk
Ερευνητής Πανεπιστημίου
Bingöl, Τουρκία

Γιώργος Βίδρας
Υποψήφιος Διδάκτορας Τμήματος Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης
susamurug@gmail.com

Guido Candiani
Ερευνητής Πανεπιστημίου της Πάδοβας
guido.candiani@unipd.it

Εβίτα Δανδάλη
Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Τμήματος Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης
dandalievita@gmail.com

Μανόλης Γ. Δρακάκης
Επίκουρος Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου
mdrakakis@ionio.gr

Veysel Göger
Δέκτορας Τμήματος Ιστορίας Πανεπιστημίου
Bingöl, Τουρκία
veyselgogger@yahoo.com

Ηλίας Κολοβός
Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης
kolovos@uoc.gr

Σωτήρης Κουτμάνης
Ιστορικός, Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
skoutmanis@yahoo.it

Χρήστος Κυριακόπουλος
Υποψήφιος Διδάκτορας Τμήματος Ιστορίας
και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης
chkiriakopoulos@gmail.com

Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
Ομότιμη Καθηγήτρια Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
maconst@arch.uoa.gr

Κώστας Λαμπρινός
Διευθυντής Ερευνών, Κέντρο Έρευνας του
Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας
Αθηνών
klambrinos@academyofathens.gr

Ειρήνη Λυδάκη
Δρ. Φιλολογίας
lydaki@cup.gr

Χρύσα Μαλτέζου
Ακαδημαϊκός
cmaltezou@academyofathens.gr

Μαρία Μάμαλη
Υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Ιστορίας ΕΚΠΑ
mariamamali8@gmail.com

Τατιάνα Μαρκάκη
Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου
Άμστερνταμ
T.Markkaki@uva.nl

Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια Α.Π.Θ.

tmarkom@lit.auth.gr

Γιάννης Μαυρομάτης

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

imavroma@gmail.com

Ευθύμιος Μαχαίρας

Υποψήφιος Διδάκτορας Τμήματος Ιστορίας και

Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

efthimiosmaheras@gmail.com

Αγγελική Πανοπούλου

Κύρια Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών,

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

agepan@eie.gr

Ασπασία Παπαδάκη

Δρ. Ιστορίας

papadaaspa@gmail.com

Ειρήνη Παπαδάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου

papadaki.eirini@ucy.ac.cy

Αναστασία Παπαδία-Λάλα

Καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας ΕΚΠΑ

apapadia@arch.uoa.gr

Αντώνης Πάρδος

Ερευνήτης, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών,

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

apardos@eie.gr

Μαρία Γ. Πατραμάνη

Δρ. Ιστορίας, Διευθύντρια Πειραματικού Λυκείου

Ηρακλείου

mariapatramani64@gmail.com

Μαρίνος Σαρηγιάννης

Ερευνήτης Α΄, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/

ΙΤΕ

sariyannis@ims.forth.gr

Λιάνα Σταρίδα

Αρχαιολόγος

liana.starida@gmail.com

Ιωάννα Στεριώτου

Αρχιτέκτων, επίτ. Έφορος Νεωτέρων Μνημείων

– ΥΠΠΟΑ

isteriot@gmail.com

Κώστας Γ. Τσικνάκης

Ιστορικός, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών

Εθνικού Ίδρυματος Ερευνών

ktsikn@eie.gr

Δημήτριος Τσουγκαράκης

Ομότιμος Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

tsougar@gmail.com

Stefano Trovato

Διευθυντής Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης της

Πάδοβας

stefano.trovato@beniculturali.it

Alfred Vincent

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου του Σύνδνεϋ

alfred.vincent@bigpond.com

Β Ι Κ Ε Λ Α Ι Α
Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Η
Β Ι Β Λ Ι Ο Θ Η Κ Η
Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Ο Υ